

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Інтернаціоналізація вищої освіти України
в умовах полікультурного світового простору:
стан, проблеми, перспективи**

МАТЕРІАЛИ ПІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Маріуполь, 18-19 квітня 2018 року)

**МАРІУПОЛЬ
МДУ
2018**

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Відповідальні редактори: д.ф-м.н., проф. **М. Стріха**; чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. **О. Топузов**; **І. Стокоз**; чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. **К. Балабанов**

Члени редколегії: проф. **Х. Бакірдіз**; акад. НАН України, чл.-кор. НАПН України, д.соціол.н., проф. **В. Бакіров**; д.філол.н., проф. **О. Бондарева**; д.е.н., проф. **О. Булатова**; проф. **К. Іллюмінаті Поркарі**; проф. **В. Карайоргіс**; д.політ.н., проф. **С. Корнеа**; **О. Кочурін**; д.філос.н., с.н.с. **С. Курбатов**; акад. НАПН України, д.е.н., проф. **А. Мазаракі**; **Н. Оксенчук**; д.політ.н., проф. **І. Оніщенко**; д.філол.н., проф. **О. Павленко**; чл.-кор. НАПН України, д.філос.н., проф. **П. Саух**; к.ю.н. **М. Семенишин**; к.політ.н., проф. **М. Трофименко**; д.соціол.н., проф. **С. Щудло**.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 9 від 28.03.2018)

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи : матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. – Маріуполь : МДУ, 2018. – 646 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи», які різнобічно висвітлюють питання інтернаціоналізації вищої освіти; розглядаються фактори, що впливають на створення нових можливостей і підвищення доступності вищої освіти та забезпечення її якості; окремо приділено увагу проблемам нормативно-правового забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в сфері вищої освіти України, академічній мобільності, розвитку лідерського потенціалу університетів і конкурентоспроможності сучасних вишів в умовах глобалізації; розглядаються проблеми підготовки вчителя Нової української школи. Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти.

ФЕ с градуальной семантикой являются различными по структуре. Они могут быть субстантивными, адъективными, наречными, глагольными, со структурой предложения. Наиболее многочисленными ФЕ оказались вышеназванные единицы со структурой предложения (половицы и поговорки) (65,9 %). Эти предложения являются простыми, например: *a small spark makes a great fire* – ‘маленькая искра может, вызвать большой пожар’, *early start makes easy stages* – ‘раньше начнешь, быстрее кончишь’.

1.3. Анализ структурно-семантических особенностей ФЕ с градуальной семой позволил выделить типы градуальных отношений, установить важную роль анализируемых единиц в процессе вербализации градуальной картины мира, определить статус ФЕ как одного из средств выражения категории градации в английском языке.

Перспективным является изучение функционирования фразеологических единиц с градуальным компонентом в других германских, романских, славянских языках в различных типах дискурса.

Список использованной литературы

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. М., 1995. Т. I. Лексическая семантика. С. 25–27.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М., 1999. 896 с.
3. Кирьян А. Д. Градация как основа классификации лексики. *Вопросы лексической семантики*: сб. науч. тр. М., 1980. С. 71–86.
4. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. М., 2000. 155 с.
5. Колесникова С. М. Категория градуальности в современном русском языке. Саранск, 1996. 134 с.
6. Кубрякова Е. С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования. *Известия РАН. Серия : лит. и яз.* 2002. Т. 61. № 1. С. 13–24.
7. Кунин А. В. Курс фразеологии английского языка. М., 1996. 381 с.
8. Маслова В. Когнитивна лингвистика. Минск., 2004. 299 с.
9. Сепир Э. Градуирование. *Новое в зарубежной лингвистике*. М., 1985. С. 16.
10. Шейгал Е. И. Градация в лексической семантике. Куйбышев, 1990. 95 с.

Бердіна О. О.

ГРАДОСЕМА ЯК КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

У тезах представлені особливості структурно-семантичної будови фразеологічних одиниць з градаційною семою в англійській мові. Встановлено актуальність дослідження категорії градації в лінгвістиці в рамках антропоцентричної переорієнтації мовознавства. Відзначено тісний зв'язок національно-культурного компонента значення фразеологічної одиниці з градаційним компонентом. Встановлено, що градація є релевантною властивістю лексичної одиниці, а фразеологічні одиниці з градаційною семантикою в англійській мові є мовним засобом відображення когнітивних структур, що належать до системи пізнання світу. Сформовано критерії відбору мовного матеріалу і запропонована методика виділення фразеологічних одиниць з градаційним компонентом з фразеологічного фонду англійської мови.

Ключові слова: категорія градації, фразеологічна одиниця, градаційна сема, семантика.

O. Berdina

GRADUAL SEME AS THE COMPONENT OF PHRASEOLOGICAL UNIT

The theses present the features of the structural and semantic building of phraseological units with a gradual seme in English. The relevance of the study of the gradation category in linguistics in the framework of the anthropocentric reorientation of linguistics has been established. There is a close connection between the national cultural components of the phraseological unit with the gradual component. It has been highlighted that gradation is a relevant property of a lexical unit, and phraseological units with gradual semantics in English are the linguistic means of mapping cognitive structures belonging to the system of cognition of the world. The criteria for selection of linguistic material have been formed and a methodology has been proposed for identifying phraseological units with a gradient component from the phraseological stock of the English language.

Key words: gradation category, phraseological unit, gradual seme, semantics.

УДК 81'1

Гайдук Н. А.

СУЧАСНІ ЛІНГВІСТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ

У роботі зроблено огляд еволюції лінгвістичних поглядів вітчизняних та зарубіжних мовознавців на поняття концепту. Розглянуто основні та неосновні виміри перетину концепцій, присвячених даній проблематиці. Запропоновано узагальнене трактування поняття «концепт». Крім того, наукова розвідка присвячена аналізу світового досвіду щодо проблеми витлумачення концепту.

У роботі проведено оцінку використання світового досвіду в українській лінгвістиці, окреслено перспективи подальших досліджень із заявленої теми.

Ключові слова: концепт, мовознавство, сучасна лінгвістична теорія.

Проблемами теоретичного обґрунтування концептів в різних аспектах займалися такі мовознавці, як Я. Анусевич, Н. Арутюнова, Є. Бартмінський, І. Бодуен де Куртене, Г. Брутян, Л. Вайсгербер, А. Вежбицька, Р. Гжегорчикова, В. Звєгинцев, Ю. Караулов, О. Кубрякова, А. Кожибський, Д. Лихачов, П. Лозовський, М. Мазуркевич-Бжозовська, В. Маслова, І. Мачкевич, Р. Павільоніс, Г. Палмер, З. Попова, В. Постовалова, Т. Радзієвська, Е. Сепір, Й. Стернін, В. Телія, М. Толстой, Б. Уорф, Т. Цив'ян, Н. Шведова та інші.

Відсутність чіткого тлумачення поняття «концепт», необхідність ґрунтовного його вивчення зумовлюють актуальність дослідження. Мета дослідження полягає в аналізі лінгвістичних поглядів на концепт, оцінці використання світового досвіду щодо концептів в українській лінгвістиці.

У сучасній лінгвістиці не існує єдиного визначення концепту. У сучасній науковій літературі термін «концепт» вивчається за різними аспектами, а саме: логіко-філософським (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге та інші), власне філософським (Ф. Гаватарі, Ж. Дельоз тощо), лінгвістичним (В. Гак, В. Звєгинцев, Л. Резніков, П. Ченоков та інші), лінгвокультурологічним (А. Вежбицька, Д. Гудков, В. Красних, В. Маслова тощо), когнітивним (В. Дем'янков, О. Кубрякова, З. Попова, Й. Стернін та інші), психолінгвістичним (О. Залєвська, О. Селіванова, В. Старко, Л. Лисиченко, Т. Ковальова тощо) та літературно-культурологічним (Л. Грузберг, Л. Іванова, О. Кагановська, Л. Грузберг тощо).

Більшістю мовознавців визнається ідеальний характер концепту, що являє собою складну структуру, його значний ступінь абстрактності, зв'язок із культурою та індивідуальною свідомістю. Так, О. Кубрякова визначає концепт таким чином: «Концепт ми трактуємо розширювально, підводячи під це визначення різносубстраткні одиниці оперативної свідомості, якими є уявлення, образи, поняття» [1, с. 143].

Н. Арутюнова трактує концепти як «ключові терміни метамови культури» [2, с. 3]. Ю. Степанов включає до структури концепту поняття, його етимологію, історію, асоціації, пов'язані з поняттям, і його оцінки [3, с. 41].

Л. Чернейко пише про концепти як про особливі абстрактні сутності: «Предмети гіпотетичного, ментального простору є десигнатами особливої категорії абстрактних субстантивів, які у наш час дістали не дуже вдалу назву «культурні концепти»» [4, с. 186].

З. Біжева вважає, що «концепт – це вербалізований символічний образ «ідеального» поняття, що відбиває ментальне уявлення носіїв мови про «об'єкт» дійсності, визначається системою традицій цієї культури, у межах якої він «етимологізує» його внутрішньою формою» [5, с. 65].

Т. Ковальова вказує на соціальну і психологічну суть концептів: «Концепт сприймається як комплексна багатовимірне соціопсихологічне й культурно значиме утворення, яке співвідноситься як з колективною, так і з індивідуальною свідомістю, зі сферою науки і мистецтва, побутовою сферою і особистісним середовищем існування суб'єкта» [6, с. 16].

Л. Грузберг також включає до складу концепту вербальну складову, називаючи його «культурно-ментально-мовним утворенням» [7, с. 109].

Крім того, дослідники зазначають, що концепти необхідно вивчати не ізольовано, а враховуючи їх складні взаємозв'язки, оскільки абстрактне ім'я членує ідеальний континуум, остільки зону референції імен у свідомості обкреслено, але оскільки цей континуум ідеальний, остільки зміст абстрактних імен взаємопроникний, а зміст одного імені обумовлений змістом інших імен.

Отже, наразі у мовознавстві існує безліч достатньо розроблених концепцій. Загальним елементом усіх цих концепцій є трактування концепту як комплексна багатовимірного соціопсихологічного й культурно значимого утворення, яке співвідноситься як з колективною, так і з індивідуальною свідомістю.

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, проблема вивчення концептів наразі залишається дискусійною та потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / отв. ред. Б. А. Серебренников. М., 1988. 212 с.
2. Арутюнова Н. Д. От редактора. *Логический анализ языка : культурные концепты* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова. М., 1991. С. 3–4.
3. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М., 1997. 824 с.
4. Чернейко Л. О. Лингвофилософский анализ абстрактного имени. М., 1997. 320 с.
5. Бижева З. Х. Культурные концепты в адыгской языковой картине мира : дис. ... д-ра филол. наук. Нальчик, 1999.
6. Ковалева Т. Ю. О содержательных контекстах понятия «концепт». *Язык. Человек. Картина мира* : материалы Всерос. науч. конф. Омск, 2000. Ч. 1. С. 16–18
7. Грузберг Л. А. Концепт как культурно-ментально-языковое образование. *Изменяющийся языковой мир* : тез. докл. междунар. науч. конф. Пермь, 2001. С. 109–111.

**MODERN LINGUISTIC CONCEPT:
GLOBAL EXPERIENCE OF RESEARCH OF CONCEPTS**

The paper reviews the evolution of linguistic views of national and foreign linguists on the notion of concept. Basic and non-basic conceptual point of intersection of the concepts are considered. A generalized interpretation of the notion «concept» is offered.

Keywords: concept, linguistics, modern linguistic theory.

УДК 811.112.2'373.7(045)

Ганжело С. М.

**ЕЛІПСИС ЯК ЗАСІБ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НМЕЦЬКОЇ МОВИ**

У даній роботі розглядається явище фразеологічної імплікації (еліпсису) як одного з найпоширеніших засобів структурно-семантичного перетворення фразеологізмів німецької мови, вивчаються та описуються шляхи та механізми еліптування елементів у структурі фразеологічних одиниць. Виділяється два різновиди: узуальний еліпсис та okazіональний еліпсис. Залежно від того, яка частина відпадає (кінцеві, початкові або серединні елементи), розрізняють «два види еліпсису: еліпсис-скорочення і еліпсис-стискування». При відносній стійкості семантики визначальним чинником еліптування ФО є її граматичні особливості, а також кількісний склад. Дається висновок, що скорочення компонентного складу фразеологічних одиниць надає висловлюванню багатозначності, додаткових відтінків експресивності. У результаті скорочення стійкі сполуки слів стають більш виразними в стилістичному відношенні і зручними з точки зору мовленнєвого використання.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна трансформація, імплікація, еліптування, еліпсис, еліпсис-скорочення, еліпсис-стискування

Під процесом імплікації (еліпсису) ми розуміємо елімінацію того чи іншого структурно необхідного та семантично значущого компонента слова, словосполучення та речення. У першому випадку йдеться про лексичний еліпсис, а в другому та третьому – про синтаксичний.

Зазвичай синтаксичний еліпсис розрізняють за трьома параметрами: за конвенціональністю/неконвенціональністю, за місцезнаходженням у структурі речення (ініціальний, медіальний та фінальний [1, с. 12]), за позицією елемента, який був елімінований (прогресивний, регресивний [12, с. 55]), а також за кількістю пропущених компонентів (одно-, двох- та трьохмісний). Всі ці види та типи еліпсису разом із редукцією, контамінацією, парцеляцією та ін. мають місце у зв'язку з процесами спрощення поверхневої структури речення та базуються на явищі обов'язкового оточення [1, с. 12-13].

Треба зазначити, що імплікація у сфері фразеології вже тривалий час цікавить лінгвістів. Кількісне зменшення компонентного складу фразеологізмів сучасної німецької мови розглядали О. М. Єрмакова, А. М. Мелерович, В. М. Мокієнко, Р. М. Попов, І. Ю. Третьякова, А. М. Чепасова, М. М. Шанський, В. Фляйшер, Г. Бюргер та ін. Процес утворення похідних фразеологізмів на базі ФО, вже наявних у мові, називають по-різному: відфразеологічне фразетворення (А. М. Бушуй), еліпсис (Ю. Ю. Аваліані, Т. В. Ренська, І. Ю. Третьякова, А. М. Емірова, В. Л. Юхт), еліптичне стискування (Г. О. Селиванов), а похідні фразеологізми отримали такі назви: квантитативні варіанти (О. В. Кунін, В. М. Телія), трансформаційні варіанти (В. Л. Архангельський), фразетворні варіації (О. І. Іванникова), структурні варіанти (Н. О. Кірсанова), відфразеологічний стійкий словесний комплекс (О. М. Бушуй), обламки (В. О. Лебединська, М. М. Шанський), кількісні варіанти, варіанти протяжності, «брунькування» (Ю. Ю. Аваліані, А. М. Емірова), фразеологічні скорочення (В. Фляйшер, Г. Бюргер).

На наш погляд, суть цього процесу найточніше виражає термін «імплікація». Під імплікацією О. М. Єрмакова розуміє «процес структурного скорочення фразеологізму, що полягає в редукції компонента або компонентів, в результаті якого утворюється похідна одиниця; у значенні похідної одиниці реалізується мотивований новий зміст, що увібрав у себе семи втраченого або втрачених компонентів. Фразеологізму, що утворюється, та похідній ФО вона також дає можливість утворити мовну одиницю, здатну стати структурною основою для утворення похідної, мотивованої одиниці. Основа, що при цьому класифікується, відрізняється від початкової за кількісною характеристикою компонентного складу. Похідна ФО – це фразеологізм з меншою кількістю компонентів, утворений на базі фразеологізму, що виникає шляхом редукції одного чи більше компонентів» [5, с. 195]. Таким чином, імплікація – це здатність ФО до зменшення числа компонентів [5, с. 191].

При аналізі механізмів «скорочення» кількості компонентів у фразеологізмі одним з ключових є питання про «скорочуваний компонент». М. М. Шанський вважає, що «найчастіше еліпсису піддається уся друга частина виразу, проте скорочення можуть бути також іншого роду. В результаті скорочення стійкі поєднання слів стають виразнішими в стилістичному відношенні і зручнішими з точки зору їх використання в динамічній по своїй суті розмовній мові» [11, с. 160]. Наприклад: «*Wer*